

6 Uitgelicht | Participatiewet

beeld Larisa

INTERVIEW MARLEEN HEIJSTEEG EN LARISA

Op zoek naar mens achter uitkering

● Robert van der Stelt

Minister Carola Schouten (Armoedebestrijding) schreef eind juni in een brief aan de Tweede Kamer dat „het tijd is de balans weer terug te brengen” in de Participatiewet. De menselijk maat moet terug bij de uitvoering van de wet. Hoe werd die uit het oog verloren?

De Participatiewet heeft als voornaamste doel om mensen naar werk te begeleiden en te voorzien in een sociaal minimum.

Het beeld van bijstandsgerechtigden is echter niet altijd even positief. Marleen Heijsteeg, voorzitter van vrijwilligersorganisatie Sociaal Verhaal, weet er alles van. Met haar team biedt ze juridische hulp aan mensen in de bijstand. „Media focussen op uitzonderlijke zaken. Over mensen die zich netjes aan de regels houden, is natuurlijk geen spannend verhaal te schrijven.”

Daarmee werd volgens Heijsteeg de uitzondering het beeld en ontstond bij veel Nederlanders de indruk dat mensen in de bijstand grootschalige profiteurs zijn. „Zeker 95 procent van de bijstandsgerechtigden is echter van goede wil. Maar op de 5 procent die moedwillig fraudeert, heeft de Nederlandse overheid haar hele beleid gebaseerd.”

De focus op de aanpak van fraude had volgens Heijsteeg een zerotolerancebeleid tot gevolg; kleine fouten, zoals het niet doorgeven van een gift of een verandering in de woonsituatie, leidden al snel tot een boete of terugvordering.

Heijsteeg: „De mate van strengheid is per gemeente verschillend, maar de nadruk ligt op controle. Bijstandsgerechtigden krijgen een boete als ze niet op een afspraak verschijnen, hun uitkering wordt stopgezet als ze een erfenis ontvangen of ze worden door de sociale recherche in de gaten gehouden bij verdenking van fraude.”

Ga uit van vertrouwen en pas maatwerk toe, is het advies van Heijsteeg aan de Nederlandse overheid. „Het is tijd voor een omslag in ons denken.” Het beleid binnen het sociale domein is volgens haar nu nog te omschrijven als „one size fits all.” „In combinatie met

Marleen Heijsteeg, voorzitter van Sociaal Verhaal. beeld Marleen Heijsteeg

Larisa tijdens haar werkzaamheden als kunstenaar. beeld Larisa

de neiging om alles te controleren ontstaan er dan situaties als de toeslagenaffaire. Bijstandsgerechtigden moeten niet als groep worden behandeld, maar als individu.”

Kunstenaar

Een van die individuen is Larisa (59) uit Assendelft. Ze komt liever niet met haar achternaam in de krant. Ze werd geboren in de Sovjet-Unie, heeft Oekraïense wortels en kwam in 2001 vanuit Rusland naar Nederland. Ze is kunstenaar en geeft workshops over de Russische kunst en cultuur. Ook werkt ze regelmatig mee aan projecten van de beroemde Nederlandse industrieel ontwerper Marcel Wanders. Voor het oog dus een goed geïntegreerde nieuwkomer, die in haar eigen levensonderhoud voorziet.

Toch ontvangt Larisa sinds 2011 een bijstandsuitkering. In dat jaar komt ze thuis te zitten als ze last krijgt van psychische klachten. Larisa: „Vanaf 2008 voelde ik dat het niet goed met me ging. Ik kreeg last van angstaanvallen; toch bleef ik doorwerken. Ik heb vier kinderen, dus het geld had ik hard nodig.”

Als de Russin in 2011 uiteindelijk in de bijstand belandt, voelt dat als een grote opluchting. „Het gaf me rust dat ik me even geen zorgen hoefde te maken over mijn inko-

men en me echt kon gaan richten op mijn herstel.”

Binnen een paar maanden raakt ze echter kwijt wat ze daarvoor zorgvuldig heeft opgebouwd. „De kans dat het in die tijd financieel mis zou gaan, was best groot. Ik was zzp'er en een alleenstaande buitenlandse vrouw met vier opgroeiende kinderen. Daarbij heeft een van hen een rugzakje en had ik weinig geld om rond te komen”, licht Larisa toe.

Na een halfjaar heeft ze de behoefte om weer aan het werk te gaan. „Ik kreeg weer kracht en energie. Ik wilde mijn lievelingsberoep als kunstenaar weer uitoefenen. Hoewel ik geremd werd door mijn psychische klachten, kwam de glimlach weer terug.”

Stilzitten is voor Larisa dan ook geen optie. Vanaf de beginjaren van haar bijstandsuitkering doet ze vrijwilligerswerk, onder meer bij het Zaans Museum en het Tsaar Peter Huisje in Zaandam. Ook geeft ze les aan kinderen die tweetalig opgevoed worden. „Ik had een naam opgebouwd binnen de Nederlandse sector van de Russische kunst en cultuur. Het was belangrijk dat ik betrokken bleef.”

Meermaals probeert ze een eenmansbedrijf op te starten, maar op advies van de gemeente laat ze het

Ik was opgelucht toen ik in de bijstand belandde: even geen zorgen over mijn inkomen en aan de slag met mijn herstel

Larisa, bijstandsgerechtigde

Participatiewet | Uitgelicht 7

beeld RD, iStock

idee rusten. Tot 2019, als ze de kans krijgt om via de Sociale Coöperatie Saens Tois weer met ondernemen te beginnen. De organisatie is opgericht om mensen met afstand tot de arbeidsmarkt te begeleiden naar de start van een eigen onderneming. Deelnemers behouden hun uitkering en worden vrijgesteld van de wettelijke sollicitatieplicht.

Larisa richt Art Studio Baboesjka op en geeft workshops Matroesjka (holle houten poppen) beschilderen. Onder meer de persoonlijke begeleiding van Saens Tois bevalt haar uitstekend. „Samen met de coöperatie heb ik een ondernemingsplan opgesteld; het is echt maatwerk. Voor mensen zoals ik, met potentie maar met angst om direct zelfstandig te vliegen, is dat het allerbeste. Uiteindelijk doe ik weer werk dat ik echt leuk vind.”

Het geld dat ze verdient, investeert ze in de onderneming. Larisa: „Bij Saens Tois helpt een boekhouder met de financiën. Als ik genoeg ervaring heb, kan ik volledig zelfstandig worden en uitvliegen uit het veilige nest.”

Thermoskan

De Russin vindt de hervorming van de Participatiewet een goed idee. Zelf maakte ze de knelpunten van de wet van dichtbij mee. „Thuis-

wonende volwassen kinderen van ouders in de bijstand moeten volgens de wet een financiële bijdrage leveren aan het huishouden. Voor mijn zoon, die werkte naast zijn studie, was dat zo'n 200 euro per maand.”

Zoonlief heeft echter geen zin om het geld af te staan. Larisa: „Breng een puber maar eens aan het verstand dat hij zijn zuurverdiende centen aan z'n moeder moet geven. Nu heeft hij spijt, maar destijds werd ik wel 200 euro gekort op mijn uitkering.” Als het aan de minister ligt, hoort deze zogenoemde kostendelersnorm binnenkort dan ook tot het verleden.

Een ander voorval is tekenend voor de bureaucratische rompslomp. „Ik was in de winkel en zag een thermoskan, waarvan ik wist dat mijn dochter die wilde. Ik kocht de kan en mijn dochter maakte het geld naar mij over. Drie maanden later moest ik uitleg geven waar ik die 20 euro aan had besteed.”

Heijsteeg, van Sociaal Verhaal, noemt de hervorming van de wet een stap in de goede richting. „Er zijn zoveel bijstandsgerechtigden die een bijdrage leveren aan de maatschappij, doordat ze vrijwilliger zijn of mantelzorg bieden. Waardeer hen. En scheer ze niet over één kam.”

Rechtszaak gemeente Wijdemeren

Schending plicht leidde tot vordering van 7000 euro

● Robert van der Stelt

Mede naar aanleiding van de spraakmakende zogeheten boodschappenaffaire maakte het kabinet de hervorming van de Participatiewet tot een van de hoofdpunten van het regeerakkoord.

In de gemeente Wijdemeren ontving een vrouw in de bijstand wekelijks een tas met boodschappen van haar moeder; gratis en voor niets, als steuntje in de rug.

De gemeente ontdekte de gift eind 2020 en stelde vast dat de vrouw de inlichtingenplicht had geschonden; ze had melding moeten maken van de ontvangen boodschappen. De goederen hadden haar een besparing opgeleverd, waardoor ze meer geld van haar uitkering overhield.

De gemeente berekende aan de hand van de Nibudnorm dat de vrouw in drie jaar tijd voor 7000 euro aan levensmiddelen ontving en vorderde dat het gehele geldbedrag alsnog betaald moest worden.

De vrouw vocht de zaak bij de rechter aan, maar werd in het ongelijk gesteld. Ook in hoger beroep oordeelde de rechter dat de gemeente de wet juist had uitgevoerd. De boodschappen hadden de vrouw een „substantiële en structurele kostenbesparing” opgeleverd en daarom had de gemeente aan haar wettelijke plicht voldaan door de vrouw te korten op haar uitkering. Het geldbedrag werd wel verlaagd naar 2800 euro.

De zaak leidde tot de nodige

verontwaardiging bij Kamerleden en gemeentes. Het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid organiseerde naar aanleiding van de affaire allerlei bijeenkomsten om de knelpunten van de Participatiewet te bespreken. Ook deed het ministerie een groot onderzoek naar „hardvochtigheden binnen de sociale zekerheidswetgeving.”

Kille samenleving

Het voorstel om mensen in de bijstand de mogelijkheid te geven jaarlijks 1200 euro aan giften te ontvangen, haalde daarna snel een meerderheid in de Tweede Kamer.

Schouten, minister van Armoedebestrijding, deed vorige week nog diverse andere voorstellen voor de hervorming van de wet. Bijstandsgerechtigden moeten bijvoorbeeld meer kunnen bijverdienen, zodat werken loont.

Mantelzorg of het in het in huis nemen van een dierbare, nu nog aangemerkt als een „op geld waardeerbare activiteit”, moet na de wetsaanpassing niet meer leiden tot een korting op de uitkering. De door Schouten omschreven „boete op compassie” zou daarmee tot de verleden tijd behoren. Ook het zonder problemen ontvangen van een gift moet mogelijk worden.

De aanpassingen zijn bedoeld om nieuwe boodschappenaffaires te voorkomen. Want „als omzien naar elkaar niet meer kan, wordt het een heel kille samenleving”, schreef Schouten aan de Kamer.

„Boete op compassie” moet tot verleden tijd behoren na aanpassing van Participatiewet

Bijstand in cijfers

- Volgens het Centraal Bureau voor de Statistiek ontvingen zo'n 407.000 mensen een bijstandsuitkering in het eerste kwartaal van 2022.
- Dat is het laagste aantal bijstandsgerechtigden in 8,5 jaar tijd. De krapte op de arbeidsmarkt wordt daarvoor als belangrijkste reden genoemd.
- Meer vrouwen (233.000) dan mannen (174.000) ontvangen een bijstandsuitkering.
- Van het aantal personen dat

een bijstandsuitkering ontvangt, heeft 37,7 procent een Nederlandse, 9,2 procent een Westerse en 53,1 procent een niet-Westerse achtergrond.

- De bijstandsnorm bedraagt voor eenpersoonshuishoudens zo'n 1000 euro per maand.
- Meerpersoonshuishoudens ontvangen rond de 1500 euro per maand.

- Bijna de helft van de groep bijstandsgerechtigden zit al langer dan 5 jaar in de bijstand.